

likely never will, nevertheless felt the need to develop its own cultural heritage (preserving its history and traditions and nurturing its own mother tongue).

Key words: Dialectal region, linguistic interference, Slovak language, Ukrainian language, Rusyn language.

УДК 811.161.2'373.45'373.7

Олена Кузьмич

ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ КОМІЧНОГО

У статті йдеться про іншомовну лексику як засіб комічного. Показано, що лексичний та фразеологічний рівні мови найцікавіші та найпродуктивніші з погляду лінгвостилістичного аналізу комічного. Це пояснюється тим, що лексика здатна найвиразніше передати зміст твору. Вона має значні потенції для добору письменником комічних засобів. До найвиразніших груп лексичних явищ, пов'язаних із створенням комічних ефектів зараховуємо насамперед три: 1) стилістично забарвлена, обмежена сферою вживання, яскраво виражена лексика; 2) системно-організована лексика (синоніми, антоніми, омоніми, авторські неологізми, іншомовні слова, терміни тощо); 3) слова своєрідної семантики в контекстуальному значенні та тропи (метафори, порівняння, перифрази, оксиморони та ін.). Доводимо, що в сучасній українській мові значним стилістичним потенціалом наділені іншомовні слова, тобто слова, запозичені з інших мов. Підкреслюємо, що іншомовна лексика української мови має багато слів, які поповнили її склад під дією зовнішніх і внутрішніх причин.

Ключові слова: лексика, комічне, засіб комічного, іншомовні слова, іншомовні слова як засіб комічного.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. Лексичний та фразеологічний рівні мови, безумовно, найцікавіші та найпродуктивніші з погляду лінгвостилістичного аналізу комічного. Саме лексика найкраще передає зміст твору, надає авторові найбільші можливості для добору комічних засобів, найповніше виражає його думки та почуття. Цей рівень відтворює особливості ідіостилю, своєрідність художнього методу, філософські та естетичні погляди митця. Важко відобразити в мовностилістичному аналізі абсолютно всі семантичні та експресивні ресурси лексики як основного засобу комічного, тому зупинимось лише на найвиразніших і тих, що легко піддаються опису. Варто виділити три групи лексичних явищ, пов'язаних із створенням

комічних текстів: 1) стилістично забарвлена, обмежена сферою вживання, яскраво виражена лексика; 2) системно-організована лексика (синоніми, антоніми, омоніми, авторські неологізми, іншомовні слова, терміни тощо); 3) слова своєї семантики в контекстуальному значенні та тропи (метафори, порівняння, перифрази, оксиморони та ін.). Крім того, специфіка лексичного рівня може бути пов'язана з можливостями виділення багатьох тематичних і семантичних груп, а фразеологічного – з надзвичайною експресією стійких сполук, навіть і поза контекстом, що сприяє влучній характеристиці комічних явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській мові значним стилістичним потенціалом наділені іншомовні слова, тобто слова, запозичені з інших мов. Іншомовна лексика української мови має багато слів, які поповнили її склад під дією зовнішніх (немовних) причин – різних давніх і теперішніх контактів (економічних, політичних, культурно-освітніх, військових тощо) нашого народу з іншими народами; під впливом внутрішніх причин (власне мовних), серед яких потреба звузити, стилістично (функційно) розмежувати використання іншомовних і власне українських слів [1, с. 150]. Іншомовна лексика великою мірою опрацьована в академічному виданні за редакцією І. К. Білодіда [2], але цей пласт лексики ще не був об'єктом ґрунтовного аналізу як засіб комічного.

Мета розвідки – дослідити, за яких умов іншомовні слова стають засобом комічного. **Завдання роботи:** 1) виявити іншомовні слова, які надають контексту комічного забарвлення; 2) пояснити, завдяки чому іншомовні слова надають реченнєвій структурі комічного звучання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Іншомовні слова стають перевіреним засобом комічного за таких умов:

– вимови іншомовного слова з перестановкою, заміною й урізанням звуків: *Усім виглядом підкреслював [експедитор], як замучив «урматизм», а також гаврики-актори, і без яких наче сам сидиш у цілковитому унітазі* (Б. Жолдак «Антиклімакс») – письменник змінює слово *ревматизм* на *урматизм*;

– додавання до іншомовного слова власного придуманого слова, яке має сприйматися як іноземне: – *Ти могла б без істерик, муттер-шмуттер!* (П. Загребельний «День для прийдешнього») – автор не тільки вживає німецьке слово *Mutter*, а й добирає до нього власне, неіснуюче, але співзвучне з ним слово *шмуттер*;

– поєднання в одному слові двох іншомовних слів з подібним значеннєвим навантаженням: – *Мутерхен, в тобі іноді пробивається геніальність!* (П. Загребельний «День для прийдешнього») – у цьому висловленні лексема *Мутерхен* утворена поєднанням слова *Mutter* (мати) і частини слова *Mädchen* (дівчина), запозичених із німецької мови;

– змішування звучання іншомовного слова і слова української мови: – *Що ти, мадер!* (П. Загребельний «День для прийдешнього») – в авторському новотворі поєднане слово італійської мови *madre* (мати) та українська словоформа *матір*;

– використання іншомовного слова як бажання наслідувати іноземне на тлі вітчизняних реалій: – *Мем, – кинула з вікна його супутниця, розмальована, як картина Дюрера. – Лови швиденько сірого гусака і кидай до багажника. Ми з Бобом поспішаємо* (В. Субота «Жили у бабусі два веселі гусаки») – письменник використовує коротку форму звертання до заміжньої жінки в Англії (*тет*) замість українського звертання *мати*;

– нагромодження в одному вислові іншомовних слів із різних мов: – *Гоу хоум, падре, а то тебе гросмутер, бабуся тобто, по всьому місту аговкає* (З. Окон «Так що ж воно таке?») – *гоу хоум* – (з англ. *go home* – іди додому); *гросмутер* – (із нім. *Grossmutter* – бабуся); *Четверті – інтелігентністю. Пенсне поблискує, пальчик відстовбурчить. Міс, мадам, мон шер, ай лав ю. Мозок запудрить, заканіфолить. І все. І чао, бамбіно* (М. Храмцов «О жінки!») – *міс* – скорочена форма аглійського звертання *mistress* до незаміжньої жінки; *мадам (madame), мон шер (ma chère)* – французькі поштиві звертання до дівчини і жінки; *чао, бамбіно (ciao bambino)* – італійський вираз;

– використання неіснуючих слів, які своїм звучанням нагадують слова певної мови:

– *Готі го арістос ятрос каї,* – каже Єлена.

– *Хреяс тон ен моріог,* – підтримує розмову Маріанні.

– *Батрахоміомахія,* – пригадую назви поеми Гомера.

Поляки замовкають і прислуховуються. Так само завмирає карась, коли помітить хробачка. А потім рраз! – і губа на гачку (Ю. Винничук «Діви ночі») – автор використовує неіснуючий набір слів, які певною мірою співзвучні з назвою давньогрецької пародії на епос Гомера;

– вживання іншомовних виразів, які звучать подібно до українського слова: *Глянеш на нього, типовий тобі наш дядько, а воно*

француз. «*Же ву прі*» та «*Же ву прі*». *Аж упріси, коли на кожному розі забігайлівка* (О. Черногуз «Претенденти на папаху») – *же ву прі* – це насправді французький вираз (*je vous prie* – *я вас прошу*);

– поєднання в етикетному виразі українського й іншомовного слова: – *Прошу пардону, Грак, але у мене до вас ще одне питання: невже з Одеси до Києва будете вести пішки?* (О. Черногуз «Претенденти на папаху») – *pardonne* – слово французької мови, яке і в українській мові належить до невідмінюваних;

– сприйняття іншомовного слова як лайливого слова або вислову: **Ф-факт!** (*звучить наче лайка англійською*) (В. Слапчук «Дикі квіти»);

– *Ні фуа, ні люа*, – *знизав плечима Хлівнюк*.

– *Ви тут без матюків, будь ласка!* – *суворо застеріг його Ковбик, а потім запитав, звертаючись до всіх: Так де ваші гасла?* (О. Черногуз «Претенденти на папаху»);

– *Пробачте невігласа. Як називаються ці квіти?*

– *Кали*.

– *Ви так сказали, як мені почулось, чи яюсь інакше?* (О. Черногуз «Аристократ» із Вапнярки»);

– звукової схожості виразу, сформованого з іншомовних слів, на словосполучення української мови: *Поки Грак дегустував яблуко, Сідалковський посилено думав, які ж сорти він знає. Нарешті згадав:*

– *Мене цікавить роз де сант або кінз оранж?*

– *Як він сказав?*

– *Коза оранжева*.

– *Він думає, якщо ми із села, то не знаємо, де коза, а де яблука* (О. Черногуз «Претенденти на папаху») – англійська назва сорту яблук здається схожою на сполучення слів «коза оранжева»;

– інтонаційного поділу персонажем іншомовних слів-термінів, щоб відрекомендувати себе іншим як іноземця: – *Ви його краще не зачіпайте. А то він зараз почне: рен-клюд, штрей-флінг, голь-ден, стар-кінг. Він же як німець. По-нашому ні слова* (О. Черногуз «Претенденти на папаху»);

– використання виразу іншої мови для показу певної комічної ситуації: *Тут живе і, тут же, вибачте, гадить. Заражена бацилою «руслянд юбер аллес»* (Є. Дудар «Галерея чудотворців») – автор перетворює відомий німецький вираз «Німеччина понад усе» у вираз «Росія понад усе»;

– створення конфліктної ситуації через нерозуміння значення іншомовного слова: *Мама зараз покаже татові «дамочку фортуну»*.

– Так ти, паразит, думаєш, я тобі давала гроші на **Форту** усяких, щоб ти з ними по ресторанах вештався...

– Зрозумій же, Ельзо, **фортуна** – це...

– Не хочу розуміти! Ще раз тобі кажу. Не хочу! Я гроші не для **Форту** роздаю. Хочеш – йди до **Фортуни**. Йди. Зараз же. Я тебе тримати не буду (О. Черногуз «Веселі поради») – співрозмовниця вважає слово *фортуна* жіночим ім'ям;

– удаваного нерозуміння значення іншомовного слова: *Допивши каву, Джон Кінг раптом схопився з стільця і вигукнув:*

– **Еврика!** Виходить, не завжди яблуко повинно стукнути по голові, щоб дати привід вигукнути це слово.

– Облиш, Джо. Не треба **еврики**. Краще купи новий пілосос, – відказала Агнеса (В. Безорудько «Рятуйся, хто може!»);

– вживання персонажами виразів, схожих за звучанням до іншомовних: – *Коли б хоч десяту частину цієї енергії Наполеонові, ми б сьогодні з вами, Маргарито Ізотівно, розмовляли чистою французькою мовою: «Сампантре, сампанн'є»* (О. Черногуз «Аристократ» із Вапнярки»);

– стилізації іншомовного слова під російське: *А як **вонітаз** поб'ється, тоді шо?* (Б. Жолдак «Антиклімакс») – персонаж наповнює французьке слово *унітаз* іншою семантикою – *вонітаз* «такий, який має неприємний запах, тобто рос. *воняет*»;

– вживання привітання іншою мовою поряд з українським звертанням: *Де салютант, Грак!* (О. Черногуз «Аристократ» із Вапнярки»);

– внесення до іншомовного слова власного розуміння його змісту:

– **Камус**, – прочитав уголос Кнюх [на плящі з алкоголем].

– **Кам'я**, – уточнив Понюхно.

– *Не кам'я, а камьюс*, – кинув своє слівці Хлівнюк. – Це знаменитий французький коньяк «**Камьюс**».

– *Не камьюс, а кам'ю*, – вигукнув Ковбик, який фальші, як взагалі усього штучного, не любив (О. Черногуз «Претенденти на папаху»);

– неправильного називання мови, якою сказане іншомовне слово: *Він пересік поріг моєї квартири: – Салют! Привіт від сонячної мами! Банжурчик, як кажуть японці* (Є. Дудар «Робінзон з Індустріальної») – персонаж створює демінутив *банжурчик* від французького слова *bonjour* – добрий день і називає його привітанням японців;

– тлумачення іншомовного слова з погляду народних звичаїв: **Інкогніто** – це приблизно те саме, як колись – парубкувати в чужому селі, де тебе ще не били (П. Стороженко «Як вполювати потрібну

рибку») – слово *інкогніто* (з італійської «*incognito*» – таємно, без називання свого імені) автор трактує у значенні «парубкувати в чужому селі»;

– вживання виразу іншої мови в такому вигляді, у якому його було почуто персонажем: **Пост із скрипом** (замість постскрипtum) (С. Ципін «Біг з інтервалами»);

– написання українського слова-сленгу іншомовними літерами: *І, хоча контрольна була особливою – складні неоднозначні тести формату “Zapadlo-6.0”, – за півгодини першого уроку роботу завершили практично всі* (Л. Дереш «Культ»);

– спеціальне спотворення вимови іншомовного слова: – **Дю-тю-ктів?** – обізвалася стара пані (В. Діброва «Вибгане») – персонаж вимовляє слово *детектив* як *дютюктів*;

– зловживання іншомовними словами: *Після першої ж чарки Ковбик, як завжди, без зайвих церемоній, поцікавився:*

– *Скажіть, Хлівнюк, – в його устах прізвище Клавдія Миколайовича чомусь завжди лунало, як слово, котрого в світському товаристві (скажімо, під час прийому) не вживають, – це правда, що у вас є дача?*

– **Вербалізм.**

– *То уже **вердикт**, – кидав і собі іншомовне слово Ховрашкевич.*

Ковбик на те не зважав:

– *І яблуні на дачі ростуть?*

– **Алармістизм!** – повів бровами Хлівнюк.

– *А ви простіше, своїми словами...*

– *Можна, так сказати, і простіше. Панікерство, поширення необґрунтованих чуток.*

– *А продаж вами фруктів і овочів, Клавдію Миколайовичу, – це теж поширення необґрунтованих чуток?*

– **Алюзія...**

– **Алюзія?**

– **Аломорфоз!**

– *Так що ближче до істини: **алюзія чи аломорфоз?** Продаєте тільки яблука чи й сушеню? (О. Черногуз «Претенденти на папаху») – персонаж зловживає іншомовними словами, використовуючи їх без потреби;*

– вжиття українського слова як іншомовного: *Трохи подумавши, старий Воскобойник несподівано для себе зробив велике відкриття: в українській мові безліч слів неймовірно схожих на іноземні,*

а коли взяти до уваги той факт, що значення деяких з них ніхто з молодого покоління вже не знав і не міг знати, то виходило, що перше ліпше з них надавалося до вжитку з вище названою метою. Наприклад: лемішка. Або: **жостір**.

Воскобойник вибрав саме **жостір**. Вживав його попервах ощадливо, тоді запустив на орбіту своєї мови сміливіше, згодом уже не обходився без нього ні тоді, коли злочинність неприпустимо зростала, ні коли падала порівняно з минулим роком, слово «**Жостір**» в устах Воскобойника могло бути і лайкою, і похвалою, виконувало роль вставного і замінювало ціле речення, модифікувалося у різні частини мови, стаючи з іменника дієсловом, прикметником, займенником, іноді слугувало в ролі універсального замітника, і тоді Воскобойник, хоч що б йому казали, не говорив нічого, а тільки муркотів «**жостір, жостір, жостір**», щоразу надаючи слову різних інтонацій, відтінків і кольорів так, як це навчилася тепер робити легка промисловість, фарбуючи однакові спідниці то в темне, то в яскраве, то в безсистемне, то в пістряве (П. Загребельний «Вигнання з раю»).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, існують умов, за яких іншомовна лексика стає засобом комічного. Це свідчить про те, що ці група лексики наділена широкими стилістичними можливостями. Неправильне тлумачення іншомовного слова, недоцільне його використання, спотворення звукової оболонки слова, зловживання іншомовними словами створюють умови для функціонування цієї групи лексики як засобу комічного. Лексичні і морфологічні засоби мови мають широкі виражальні можливості, тому варто досліджувати й інші види лексики щодо наявності в них за певних умов комічного змісту.

Література

1. Дудик П. С. Стилістика української мови : [навч. посібник] / П. С. Дудик. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 121–142.

References

1. Dudyk P. S. Stylistyka ukraïnskoï movy : [navch. posibnyk] / P. S. Dudyk. – K. : Vydavnychyï tsentr «Akademiïa», 2005. – 368 s.
2. Suchasna ukraïnska literaturna mova: Leksyka i frazeolohia / [za zah. red. I. K. Bilodida]. – K. : Naukova dumka, 1973. – S. 121–142.

Кузьмич Елена. Иноязычная лексика как средство комического. В статье говорится об иноязычной лексике как средстве комического. Показано, что лексический и фразеологический языковой уровень интересные и продуктивные с точки зрения лингвостилистического анализа комического. Это объясняется тем, что лексика способна очень выразительно передавать содержание произведения. Она имеет значительные потенции для подбора писателем комических средств. К самым выразительным группам лексических явлений, связанных с образованием комических эффектов, относятся в первую очередь три: 1) стилистически окрашенная, ограниченная сферой употребления, ярко выраженная лексика; 2) системно-организованная лексика (синонимы, антонимы, омонимы, авторские неологизмы, иноязычные слова, термины и под.); 3) слова своеобразной семантики в контекстуальном значении и тропы (метафоры, сравнения, перифразы, оксимороны и т. д.). В современном украинском языке значительным стилистическим потенциалом наделена иноязычная лексика, то есть слова, заимствованные с других языков. Иноязычная лексика украинского языка имеет много слов, которые пополнили ее состав под действием внешних или внутренних причин.

Ключевые слова: лексика, комическое, средство комического, иноязычная лексика, иноязычные слова как средство комического.

Kuzmich Olena. Words of the foreign language as means of creation the comical. The article deals with words of the foreign languages as a means of comical. Lexical and phraseological levels of the language are most interesting and most productive for the linguistic and stylistic analysis of the comics are showed. That mean that vocabulary is able to underline sense of the work very deeply. It has very big possibility for the choice comical means by writer. We underline three of the most important groups of the comics meanings what are able to create the biggest comical effect: 1) stylistically expressive vocabulary vocabulary that has limited field of use 2 systematic vocabulary that creates organized system (synonyms, antonyms, homonyms, author's neologisms, foreign words, terms) 3 words with the special semantics of the contextual meaning and tropes (metaphor, simile, paraphrase, oxymoron). Modern Ukrainian language uses many foreign words with stylistic possibility to be the means of the comical. Foreign vocabulary Ukrainian language has more words that comes to the Ukrainian vocabulary due to external and internal causes.

Key words: vocabulary, comic, means of the comical, foreign words, foreign words as a means of the comic.